

DE STEEKPROEF

archeologisch onderzoeks- en adviesbureau

Harlingen, Ungabuurtsterweg 4
(Gemeente Harlingen, Frl.)

Een Archeologisch Bureauonderzoek
en Inventariserend Veldonderzoek (IVO-O)

Definitief
Steekproefrapport 2020-09/03

Harlingen, Ungabuurtsterweg 4
(Gemeente Harlingen, Frl.)

Een Archeologisch Bureauonderzoek
en Inventariserend Veldonderzoek (IVO-O)

Definitief
Steekproefrapport 2020-09/03

Harlingen, Ungabuurtsterweg 4
(Gemeente Harlingen, Frl.)
Een Archeologisch Bureauonderzoek en
Inventariserend Veldonderzoek (IVO-O)

Een onderzoek in opdracht van
Rho Adviseurs voor Leefruimte

Steekproefrapport 2020-09/03
ISSN 1871-269X
Status: definitief

Auteur: drs. R. Exaltus
(senior KNA-archeoloog/prospector, registratienr.
Actorregister: 92909010)
Autorisatie: dr. J. Jelsma
(senior KNA-archeoloog/prospector, registratienr.
Actorregister: 35453178)

Goedgekeurd door de bevoegde overheid
Gemeente Harlingen, Mevr. S. Zandboer
Beleidsmedewerker Archeologie
d.d. ~~29 september 2020~~

6 november 2020

De Steekproef bv werkt volgens de Kwaliteitsnorm
Nederlandse Archeologie 4.1 en BRL 4000,
en bij dit onderzoek protocollen 4002 en 4003
Foto's en tekeningen zijn gemaakt door
De Steekproef, tenzij anders vermeld.

© De Steekproef bv, september 2020

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd
en/of openbaar gemaakt zonder bronvermelding.

De Steekproef bv aanvaardt geen aansprakelijkheid
voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing
van de adviezen of het gebruik van de resultaten van
dit onderzoek.

De Steekproef bv Archeologisch Onderzoeks- en
Adviesbureau, Hogeweg 3, 9801 TG Zuidhorn

telefoon	050 – 5779784
internet	www.desteeckproef.nl
e-mail	info@desteeckproef.nl
kvk	02067214

Inhoud

Samenvatting

Administratieve gegevens van het plangebied

1. Inleiding.....	1
• 1.1 Aanleiding en doel (KNA 4.1: LS01).....	1
• 1.2 Locatie (KNA 4.1: LS01, LS02).....	2
• 1.3 Bestemmingsplan.....	2
2. Bureauonderzoek (KNA 4.1: LS06).....	3
• 2.1 Bronnen.....	3
• 2.2 Fysische geografie (KNA 4.1: LS04).....	3
• 2.3 Archeologie (KNA 4.1: LS04).....	4
• 2.4 Historische geografie (KNA 4.1: LS03).....	6
• 2.5 Archeologisch verwachtingsmodel (KNA 4.1: LS05).....	8
3. Veldonderzoek (KNA 4.1: VS05).....	9
• 3.1 Methodes en technieken (KNA 4.1: VS01).....	9
• 3.2 Resultaten veldwerk (KNA 4.1: VS02, VS03).....	10
4. Conclusies en advies (KNA 4.1: VS07).....	12

Gebruikte bronnen

Lijst van figuren en tabellen

Appendix: I. Archeologische periode-indeling
II. Boorbeschrijvingen

Samenvatting

In opdracht van Rho Adviseurs voor Leefruimte, is een archeologisch bureau- en veldonderzoek uitgevoerd op een terrein aan de Ungabuurtsterweg 4 te Harlingen in de gelijknamige gemeente in de provincie Fryslân.

Het onderzoek was gericht op de mogelijke aanwezigheid van archeologische waarden. Aanleiding tot het onderzoek is de voorgenomen ontwikkeling van bedrijventerrein Oostpoort III.

Het plangebied bestaat nu nog uit een voormalige boerderij bestaande uit een vroeg-twintigste eeuwse woning met laat-twintigste eeuwse schuur en omliggend erf. Het onderzoek bestaat uit een bureauonderzoek en een veldonderzoek door middel van boringen.

In het gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel is uitgegaan van een lage kans op resten uit de periode steentijd tot en met de bronstijd, een middelhoge kans op resten uit de periode ijzertijd, een hoge kans op resten uit de middeleeuwen en een zeer hoge kans op resten van bewoning uit de nieuwe tijd. Hierbij moest met name rekening worden gehouden met de aanwezigheid van een achttiende of zeventiende eeuwse huisplaats in het plangebied. Daarnaast is er kans op oudere resten uit de ijzertijd, de Romeinse tijd en de middeleeuwen indien het plangebied een oudere terp vormt en niet slechts een huisplaats is uit de late middeleeuwen of de nieuwe tijd.

Uit de resultaten van het booronderzoek blijkt dat de natuurlijke bodem in het plangebied gekenmerkt wordt door getijde-afzettingen van door zandlaagjes onderbroken klei met daar bovenop een pakket sterk vergraven klei. In het pakket vergraven klei komen deeltjes baksteenpuin en mortel voor. Het vergraven kleipakket met de puindeeltjes is waarschijnlijk ontstaan bij de sloop van de voorganger van de huidige bebouwing. Resten van terplagen zijn nergens in het plangebied waargenomen. De aanwezigheid van ondoordringbaar geel baksteen ten zuiden van de huidige bebouwing betekent mogelijk dat onder en ten zuiden van de huidige bebouwing nog resten van een oudere voorganger aanwezig zijn.

Selectieadvies (KNA 4.1 VS07) door drs. R.P. Exaltus

Het aangetroffen geel baksteen betreft waarschijnlijk resten van een zeventiende of achttiende eeuws gebouw en is afkomstig uit een sterk vergraven bodem die waarschijnlijk is ontstaan bij de sloop van de voorganger van de huidige bebouwing. In geen van de boringen zijn resten gevonden die zouden kunnen wijzen op oudere resten in het plangebied. Niettemin kan op basis van booronderzoek vooralsnog niet worden uitgesloten dat wellicht toch plaatselijk resten van bebouwing uit de middeleeuwen en of nieuwe tijd aanwezig zijn. Om deze reden heeft het Steunpunt Monumentenzorg Fryslân geoordeeld (d.d. 21 september 2020) dat het een behoudenswaardige vindplaats betreft die beschermd dient te worden. Behoud *in situ* heeft de voorkeur. Wanneer dit niet mogelijk blijkt, dient de vindplaats te worden onderzocht door middel van een inventariserend veldonderzoek – proefsleuven, met een eventuele doorstart naar een vlakdekkende opgraving. De sloop voorafgaand aan het onderzoek mag niet dieper dan het maaiveld plaatsvinden.

Wij wijzen er verder op dat voor al het graafwerk geldt dat als archeologische grondsporen worden aangetroffen en/of vondsten worden gedaan, dat daarvan direct melding dient te worden gemaakt conform de Erfgoedwet 2015, artikel 5.10. Wij adviseren dit te doen bij de gemeente Harlingen.

Administratieve gegevens van het plangebied

Tabel 1: Harlingen, Ungabuurtsterweg 4: Administratieve gegevens.

Provincie	Fryslân
Gemeente	Harlingen
Plaats	Harlingen
Toponiem	Ungabuurtsterweg 4
Kaartblad	05D
Centrumcoördinaat plangebied	157,540 / 576,298
Oppervlakte van het plangebied	0,4 ha
NAP-hoogte maaiveld	+1 meter NAP
Huidig grondgebruik	Voormalige boerderij (woonhuis met schuur)
Soort onderzoek	bureauonderzoek & veldonderzoek
Klic-melding	20G484598
Opdrachtgever	Rho Adviseurs voor Leefruimte
Uitvoerder	De Steekproef, drs. R. Exaltus, senior KNA-archeoloog/prospecteur
Bevoegde overheid	Gemeente Harlingen Mevrouw S. Zandboer Voorstraat 35, 8861 BD Harlingen Postbus 10.000, 8860 HA Harlingen T: 14 05 17 E: s.zandboer@harlingen.nl
Steekproef projectcode	2020-09/03
Onderzoeksmeldingsnummer	4890005100
Bestemmingsplan	Buitengebied Harlingen (2017)
Datum veldwerk	5 september 2020
Maximale diepte onderzoek	2m -mv
Beheer en plaats documentatie	De Steekproef bv / Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed / DANS / Noordelijk Archeologisch Depot Nuis DINO-loket (boorgegevens)

1. Inleiding

1.1 Aanleiding en doel (KNA 4.1: LS01)

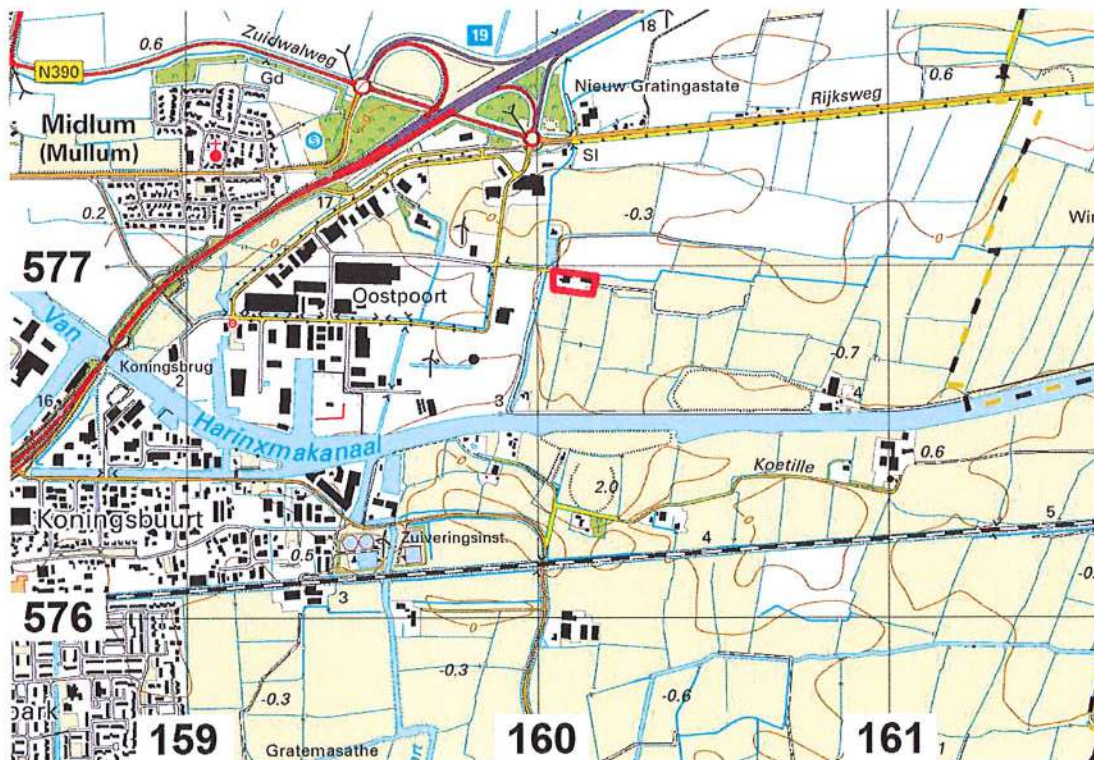
In opdracht van Rho Adviseurs voor Leefruimte is een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd op een terrein aan de Ungabuurtsterweg 4 te Harlingen in de gelijknamige gemeente in de provincie Fryslân (zie Figuur 1).

Het onderzoek was gericht op de mogelijke aanwezigheid van archeologische waarden. Aanleiding tot het onderzoek is de voorgenomen ontwikkeling van bedrijventerrein Oostpoort III.

Het plangebied bestaat nu nog uit een voormalige boerderij met schuur en omliggend erf (Figuur 2). Het onderzoek bestaat uit een bureauonderzoek en een veldonderzoek door middel van boringen.

Het doel van het bureauonderzoek is het opstellen van een archeologisch verwachtingsmodel van het gebied aan de hand van beschikbare fysisch-geografische, archeologische en historisch-geografische informatie. Tijdens het veldonderzoek is dit verwachtingsmodel getoetst.

Het doel van het karterend veldonderzoek is het vaststellen van de mate van gaafheid van het bodemprofiel en de aanwezigheid hierin van archeologische waarden. Hierbij wordt gekeken naar de bodemopbouw en de mate waarin deze intact is en naar het voorkomen van archeologische indicatoren, zoals bewerkt en verbrand vuursteen, aardewerk, bouw materiaal, bot en houtskool.

Figuur 1: Harlingen, Ungabuurtsterweg 4: Uitsnede van een topografische kaart 1:25.000. Het plangebied is rood omlijnd. Bron: kadaster.nl

1.2 Locatie (KNA 4.1: LS01, LS02)

Plangebied Ungabuurtsterweg 4 ligt ten oosten van de bebouwde kom van Harlingen en ten noorden van het Van Harinxma-kanaal (zie Figuur 1).

Figuur 2: Harlingen, Ungabuurtsterweg 4: Foto van het plangebied gezien in westelijke richting, met op de voorgrond de schuur. Deze zit direct vast aan het huis dat is afgebeeld in Figuur 6.

1.3 Bestemmingplan (KNA 4.1: LS01)

Het plangebied valt onder het bestemmingsplan Buitengebied Harlingen (08-11-2017). Het terrein heeft een Dubbelbestemming Waarde – Archeologie 1. Voor een Waarde 1 geldt dat bij verstoringen groter dan 50 vierkante meter en dieper dan 30 centimeter onder maaiveld archeologisch onderzoek uitgevoerd dient te worden.

2. Bureauonderzoek (KNA 4.1: LS06)

2.1 Bronnen

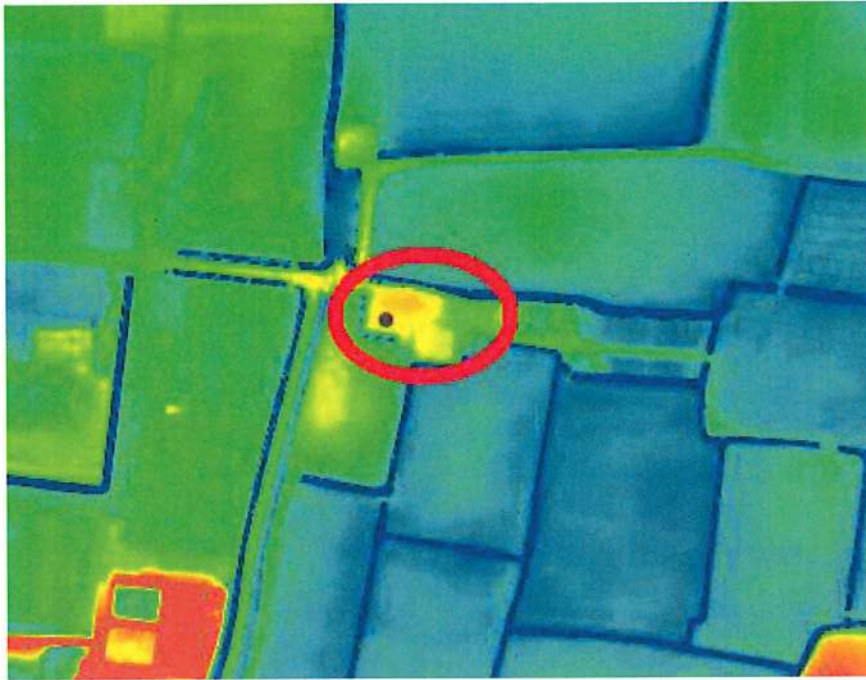
Tijdens het bureauonderzoek is de bestaande relevante kennis van het onderzoeksgebied verzameld. De gebruikte bronnen voor het onderzoek staan aan het eind van dit rapport. Eén van de bronnen is Archis 3, het archeologisch registratie- en informatiesysteem van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE). Deze databank is toegankelijk voor organisaties die werkzaam zijn in de archeologie. Het bevat een GIS-systeem waarin onder meer een archeologische kaart en aardkundige kaarten geraadpleegd kunnen worden.

2.2 Fysische geografie (KNA 4.1: LS04)

Harlingen ligt in het Friese zeekleigebied. De top van de pleistocene ondergrond ligt ter plaatse van het plangebied tussen tien en acht meter beneden NAP. Door de lage ligging hiervan is dit landschap in de kustzone van Friesland overdekt geraakt met veen en klei. Deze afzettingen zijn ongeveer vanaf 10.000 jaar geleden gevormd nadat de laatste ijstijd overging in een relatief warme periode, het Holoceen. De temperatuurstijging had tot gevolg dat de aanwezige ijskappen begonnen te smelten waardoor de zeespiegel steeg. Als gevolg van de snel stijgende zeespiegel en de slechte ontwatering van het landschap trad op grote schaal veenvorming op. Dit veen is door latere zee-inbraken geërodeerd en grotendeels opgeruimd. Dit is met name gebeurd in de periode kort na de Romeinse tijd toen de invloed van de zee plotseling sterk toenam.

Het plangebied ligt volgens de geomorfologische kaart op een getij-kreekbedding of een zee-erosiegeul. Hier omheen ligt een vlakte die is ontstaan door afgraving of egalisatie. Volgens het Algemeen Hoogtebestand Nederland (AHN; zie Figuur 3) ligt het plangebied ongeveer een meter hoger dan de omliggende terreindelen. In de nabijheid van Harlingen is het ontstaan van dergelijke vlakten vaak het gevolg van het afgraven van klei ten behoeve van de baksteen- en dakpan-industrie. Deze klei maakt oorspronkelijk deel uit van getij-afzettingen. Deze bestaan uit zeer fijn tot matig fijn zand en klei. In de getij-geulen zijn de afzettingen gewoonlijk veel zandiger. Terwijl op wat grotere afstand van de geulen en kreek overwegend klei is afgezet.

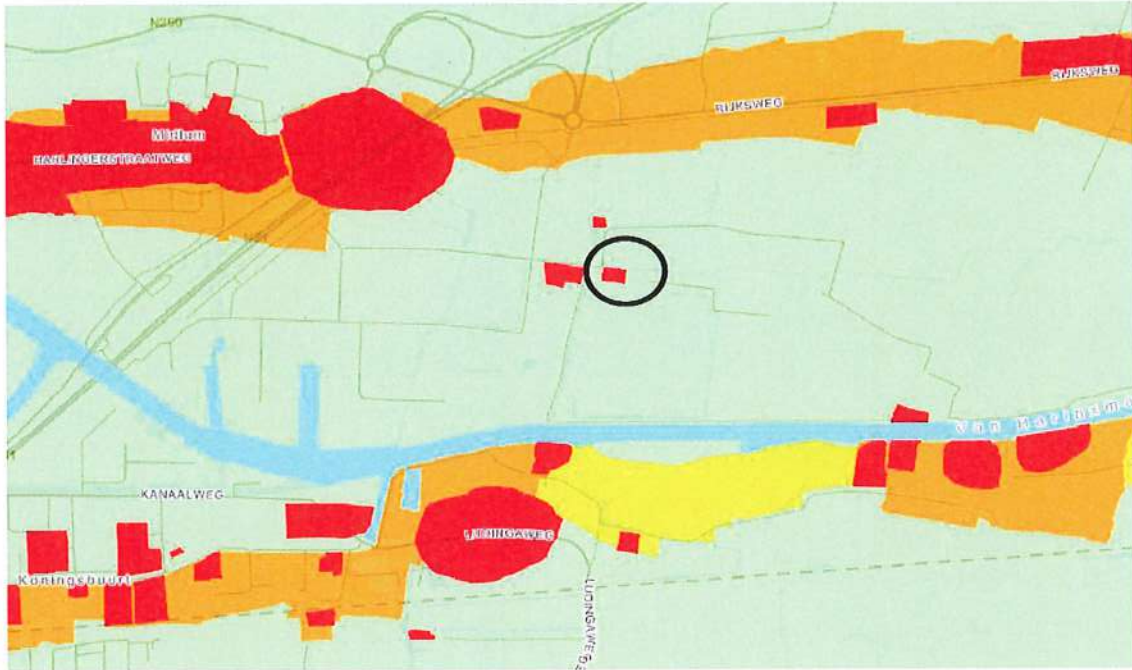
Volgens de bodemkaart bestaan de bodems op het oostelijke deel van het plangebied uit kalkrijke poldervaaggronden die zijn gevormd in zware zavel (classificatie bodemkaart Mn25AG). Op het westelijke deel bestaan de bodems uit knippige poldervaaggronden die eveneens zijn gevormd in zware zavel (classificatie bodemkaart gMn25C). Beide typen gronden worden gekenmerkt door beginnende bodemvorming die voornamelijk bestaat uit een onvoltooid rijpingsproces en ondiepe oxidatie.

Figuur 3: Harlingen, Ungabuurtsterweg 4: Het plangebied binnen de rode ovaal, op een uitsnede van het Algemeen Hoogtebestand Nederland.

2.3 Archeologie (KNA 4.1: LS04)

Op de uitsnede uit de Friese archeologische monumentenkaart extra (FAMKE; zie Figuur 4) is te zien dat het plangebied tussen twee terpenreeksen ligt.

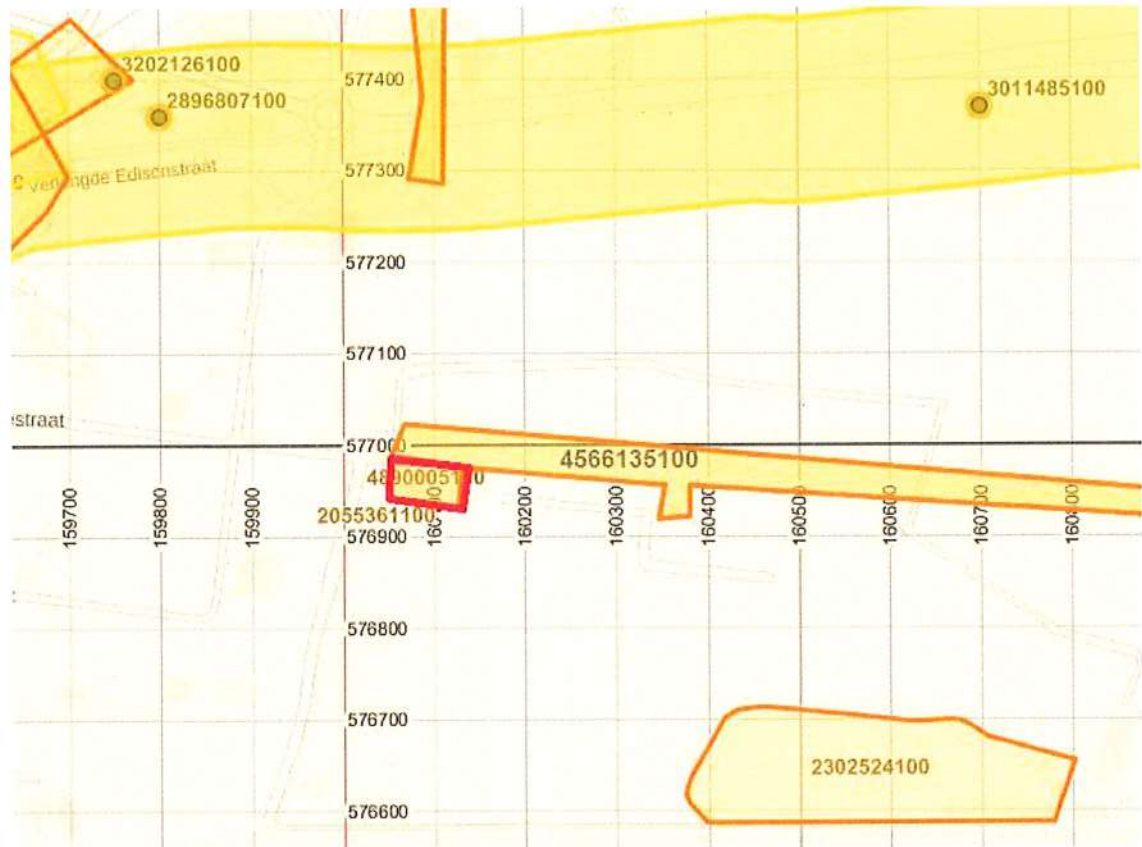

Figuur 4: Harlingen, Ungabuurtsterweg 4: Uitsnede uit de FAMKE met het plangebied binnen de zwarte ovaal en een terpenreeksen ten noorden en één ten zuiden van het plangebied.

Volgens het Archeologisch informatiesysteem Archis (Figuur 5) ligt pal ten noorden van het plangebied een eerder onderzochte zone met zaaknummer 4566135100. Hier heeft Sweco een booronderzoek uitgevoerd dat in de nabijheid van het plangebied geen vondsten heeft opgeleverd. Ten zuidoosten van het plangebied ligt zaaknummer 2302524100. Dit betreft meerdere door Oranjewoud onderzochte vermeende terpen als onderdeel van een verdiepingsslag van de FAMKE. Deze locatie bleek echter een gronddepot te zijn met slib uit het Van Harinxmakanaal. In eerste instantie is hier het oude maaiveld afgegraven om een dijk voor het depot aan te kunnen leggen. De dijk is later afgebroken en over het slib uitgereden. Er is geen terp in de ondergrond aanwezig. Geadviseerd is derhalve om de terpcontour te verwijderen van de FAMKE.

De dichtstbijzijnde geregistreerde vondsten uit de omgeving van het plangebied komen van een locatie op ongeveer een halve kilometer ten noordwesten van het plangebied en betreffen de zaaknummers 3202126100 en 2896807100. Zaaknummer 2896807100 vermeldt de vondst van een skelet van een in hurkhouding begraven persoon uit de Romeinse tijd. Het gaat om een toevallige vondst die is gedaan tijdens graafwerkzaamheden in de eerste helft van de twintigste eeuw. Zaaknummer 3202126100 betreft bewoningsresten uit de periode ijzertijd-Romeinse tijd. Zaaknummer 3011485100 tenslotte, ligt ruim zevenhonderd meter ten noordoosten van het plangebied en betreft bewoningsresten uit de late middeleeuwen die zijn gevonden tijdens het graven van een

scheidingsloot en de egalisatie van een kleine kop van een hooggelegen akker aan de weg Harlingen-Franeker.

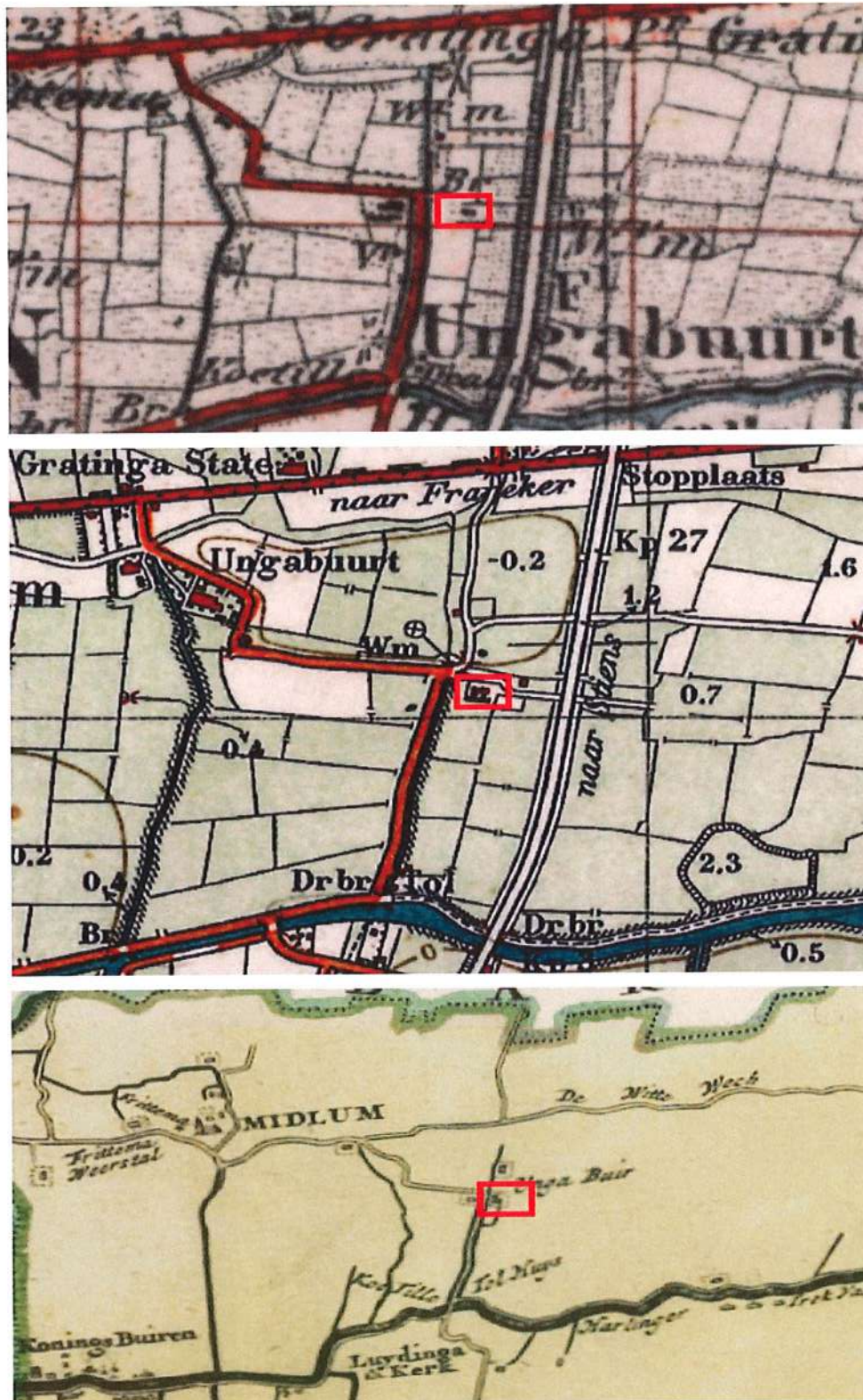
Figuur 5: Harlingen, Ungabuurtsterweg 4: Archeologische kaart van de omgeving. De groene stippen geven archeologische vondsten aan. De geel gekleurde gebieden betreffen eerder uitgevoerde archeologische onderzoeken. Het plangebied is rood omlijnd. Bron: ARCHIS 3.

2.4 Historische geografie (KNA 4.1: LS03)

Op de kaart van Schotanus uit 1718 (zie Figuur 7) staat het plangebied aangegeven als één van drie boerderijplaatsen van Ungabuur. Deze situatie is nog vrijwel ongewijzigd op de hier niet afgebeelde kadastrale kaart uit de periode 1811-1832 en op de topografische kaart uit 1909 (zie Figuur 7). Wel is dan inmiddels ten oosten van het plangebied een spoorlijn aangelegd. De bebouwing binnen het plangebied lijkt uit een kop-rompboerderij te bestaan. Op de kaart uit 1931 (zie Figuur 7) lijkt deze boerderij inmiddels plaats te hebben gemaakt voor de huidige bebouwing (zie Figuur 6). Hoewel de huidige bebouwing nog altijd een kop-romp vorm lijkt te hebben, dateert de huidige woning uit de eerste helft van de twintigste eeuw en de schuur uit de tweede helft van de twintigste eeuw.

Figuur 6: Harlingen, Ungabuurtsterweg 4: Het huidige woonhuis in het plangebied, gezien vanuit het westen. Het gebouw op de achtergrond is de uit metaalplaten opgetrokken schuur die op Figuur 2 van de andere zijde zichtbaar is.

Figuur 7: Harlingen, Ungabuurtsterweg 4: uitsneden uit de kaart van Schotanus uit 1718 (onder), de topografische kaart uit 1909 (boven) en de topografische kaart uit 1931 (midden). Het plangebied is rood omlijnd.

2.5 Archeologisch verwachtingsmodel (KNA 4.1: LS05)

Op de Friese Archeologische MonumentenKaart Extra (FAMKE) geldt voor het plangebied het advies 'streven naar behoud'. De provincie raadt af om in deze gebieden ingrepen te verrichten die het bodemarchief kunnen schaden. Soms hebben deze terreinen nu reeds een bestemming waarbij het oprichten van bouwwerken is toegestaan, zoals bijvoorbeeld een woonbestemming. In deze gevallen adviseert de provincie voor ingrepen van minder dan 50 vierkante meter geen consequenties te verbinden aan de aanduiding 'streven naar behoud'. Mochten er bij het realiseren van deze kleine plannen bodemvondsten worden gedaan, dan dienen die gemeld te worden bij de provinciaal archeoloog. In het plangebied wordt op de vroeg achttiende eeuwse kaart van Schotanus al een boerderijplaats aangegeven. Om deze reden moet in het plangebied met name rekening worden gehouden met resten van een (pre-)achttiende eeuwse huisplaats.

Voor resten van vóór de bronstijd geldt volgens de FAMKE geen onderzoeksadvies. Dergelijke resten worden hier, gezien de wordingsgeschiedenis van het landschap, niet verwacht.

In het plangebied zullen resten aanwezig zijn van de voormalige bebouwing zoals die op de kaarten uit de achttiende en de negentiende eeuw staan. Het zal gaan om onder meer puin (funderingen). Daarnaast is er kans op oudere resten uit de ijzertijd, de Romeinse tijd en de middeleeuwen indien het plangebied een oudere terp vormt en niet slechts een huisplaats uit de late middeleeuwen of de nieuwe tijd.

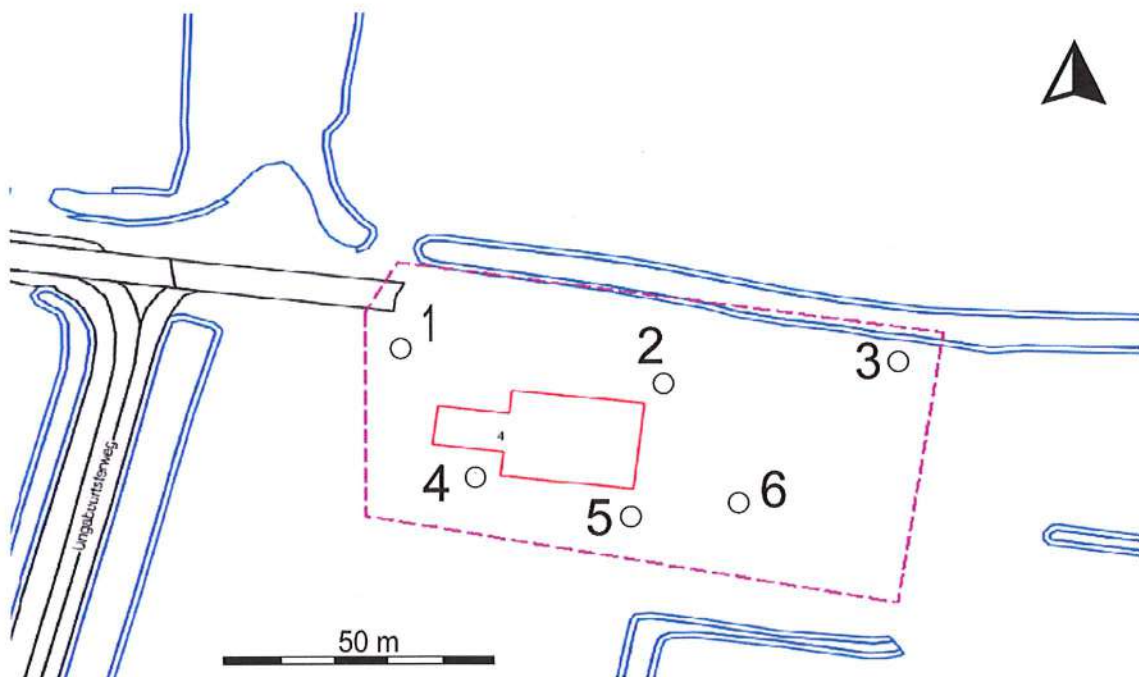
Tabel 2: Harlingen, Ungabuurtsterweg 4: Specificatie archeologische verwachting.

datering:	Romeinse tijd en middeleeuwen	nieuwe tijd
complextipe:	bewoning, terp	boerderijplaats
locatie:	hele terrein	zie Figuur 6
diepteligging:	tot ongeveer anderhalve meter	in geval van kelders tot twee meter
omvang:	onbekend	zie Figuur 6
gaafheid en conservering:	onbekend	onbekend
uiterlijke kenmerken:	ophogingslaag, aardewerk, houtskool	puin, aardewerk
mogelijke verstoringen:	latere bebouwing	latere bebouwing

3. Veldonderzoek (KNA 4.1: VS05)

3.1 Methoden en technieken (KNA 4.1: VS01)

In het plangebied zijn zes boringen geplaatst in twee west-oost gerichte boorraaien. Hierdoor is een boordichtheid bereikt van vijftien boringen per hectare. De boringen zijn doorgezet tot een diepte van twee meter beneden het maaiveld. Voor het booronderzoek is gebruik gemaakt van een guts met een diameter van drie centimeter. De ligging van de boorpunten is afgebeeld in Figuur 7. De resultaten van de boringen zijn weergegeven als boorstaten in Figuur 10 en als boorbeschrijvingen in Appendix II.

Figuur 7: Harlingen, Ungabuurtsterweg 4: De ligging van de boorpunten. Bron: Klic-melding.

3.2 Resultaten veldwerk (KNA 4.1: VS02, VS03)

De hoogte van het maaiveld ligt ongeveer rond een meter boven NAP maar loopt tegen de noordrand af tot ongeveer 0,2 meter boven NAP.

Bovenin alle boringen ligt een pakket humusrijke klei van enkele decimeters dikte. Deze zodelaag gaat vervolgens over in een sterk doorgraven pakket van zandige klei (zie Figuur 8). Dit vergraven pakket bestaat uit brokken klei van uiteenlopend zand- en humusgehalte. Behalve enkele puindeeltjes zijn hierin geen archeologische indicatoren gevonden. De aangetroffen puindeeltjes bestaan uit geel en oranje baksteenpuin en uit brokjes mortel. Op boorpunt 2 is onder deze vergraven kleilaag op een halve meter beneden het maaiveld ondoordringbaar puin aangetroffen. Het gaat om geel baksteen dat mogelijk in verband liggend metselwerk betreft.

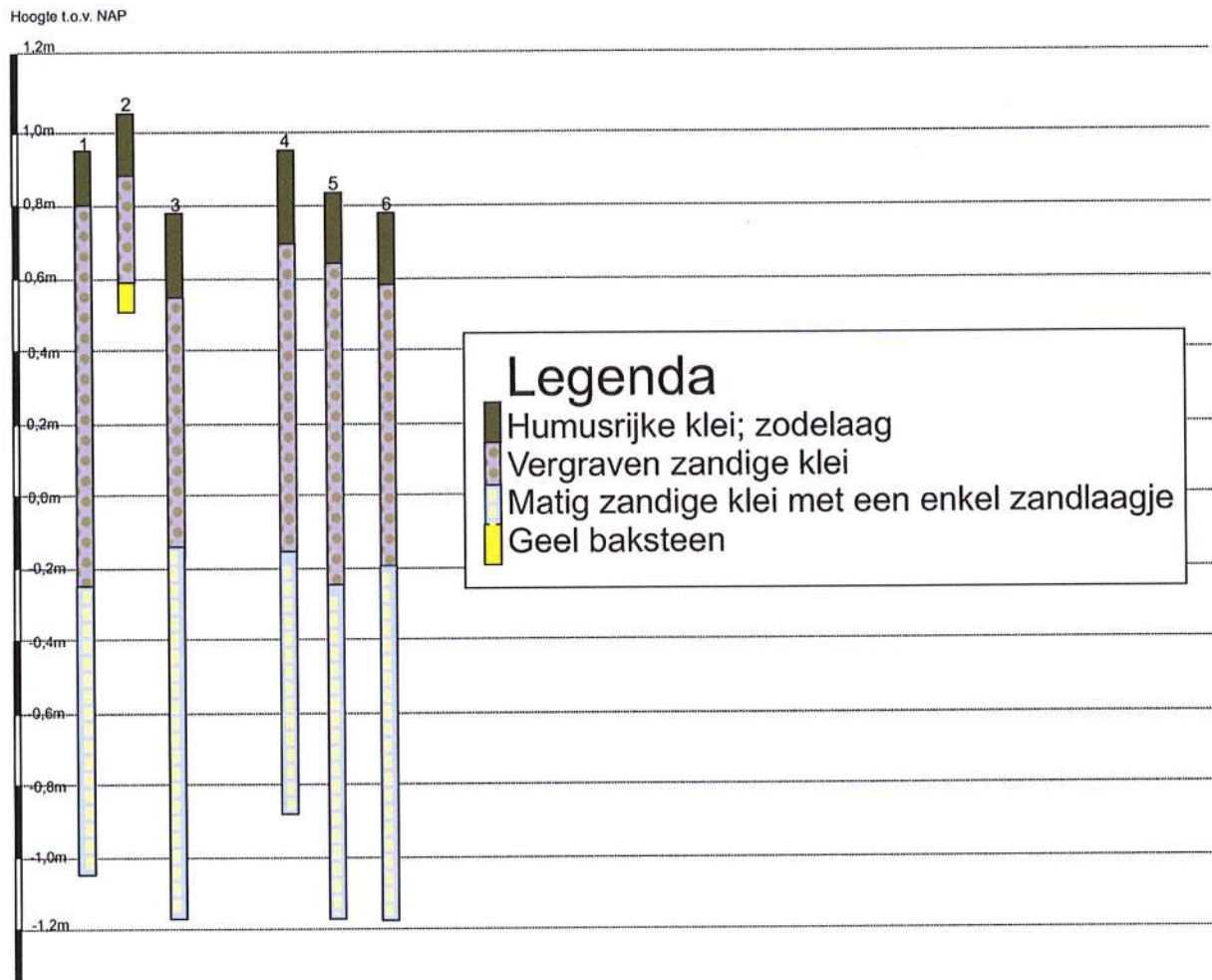

Figuur 8: Harlingen, Ungabuurtsterweg 4: Het sterk vergraven kleipakket met daarin enkele puindeeltjes zoals dat in alle boringen onder de humusrijke toplaag is aangetroffen.

Onderin de boringen is ongeoxideerde, zandige klei waargenomen die wordt onderbroken door dunne zandlaagjes (zie Figuur 9). Dit pakket loopt in het plangebied door tot tenminste twee meter beneden het maaiveld. Het gaat om een natuurlijke afzetting. Deze klei is matig stevig en ongeoxideerd en is waarschijnlijk ontstaan in een waddenmilieu.

Figuur 9: Harlingen, Ungabuurtsterweg 4: Het door zandlaagjes onderbroken kleipakket (links) zoals dat in de boringen 1 en 3 tot en met 6, onder het pakket vergraven klei (rechts) is aangetroffen.

Figuur 10: Harlingen, Ungabuurtsterweg 4: Weergave van de boorresultaten in de vorm van boorstaten.

4. Conclusies en advies (KNA 4.1: VS07)

In het gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel is uitgegaan van een lage kans op resten uit de periode steentijd tot en met de bronstijd, een middelhoge kans op resten uit de periode ijzertijd, een hoge kans op resten uit de middeleeuwen en een zeer hoge kans op resten van bewoning uit de nieuwe tijd. Hierbij moest met name rekening worden gehouden met de aanwezigheid van een achttiende of zeventiende eeuwse huisplaats in het plangebied. Daarnaast is er kans op oudere resten uit de ijzertijd, de Romeinse tijd en de middeleeuwen indien het plangebied een oudere terp vormt en niet slechts een huisplaats is uit de late middeleeuwen of de nieuwe tijd.

Uit de resultaten van het booronderzoek blijkt dat de natuurlijke bodem in het plangebied gekenmerkt wordt door getijde-afzettingen van door zandlaagjes onderbroken klei met daar bovenop een pakket sterk vergraven klei. In het pakket vergraven klei komen deeltjes baksteenpuin en mortel voor. Het vergraven kleipakket met de puindeeltjes is waarschijnlijk ontstaan bij de sloop van de voorganger van de huidige bebouwing. Resten van terplagen zijn nergens in het plangebied aangetroffen. De aanwezigheid van ondoordringbaar geel baksteen ten zuiden van de huidige bebouwing betekent mogelijk dat onder en ten zuiden van de huidige bebouwing nog resten van een oudere voorganger aanwezig zijn.

Selectieadvies (KNA 4.1 VS07) door drs. R.P. Exaltus

Het aangetroffen geel baksteen betreft waarschijnlijk resten van een zeventiende of achttiende eeuwse gebouw en is afkomstig uit een sterk vergraven bodem die waarschijnlijk is ontstaan bij de sloop van de voorganger van de huidige bebouwing. In geen van de boringen zijn resten gevonden die zouden kunnen wijzen op oudere resten in het plangebied. Niettemin kan op basis van booronderzoek vooralsnog niet worden uitgesloten dat wellicht toch plaatselijk resten van bebouwing uit de late middeleeuwen en of nieuwe tijd aanwezig zijn in het plangebied. Om deze reden heeft het Steunpunt Monumentenzorg Fryslân geoordeeld (d.d. 21 september 2020) dat het een behoudenswaardige vindplaats betreft die beschermd dient te worden. Behoud *in situ* heeft de voorkeur. Wanneer dit niet mogelijk blijkt, dient de vindplaats te worden onderzocht door middel van een inventariserend veldonderzoek – proefsleuven, met een eventuele doorstart naar een vlakdekkende opgraving. De sloop voorafgaand aan het onderzoek mag niet dieper dan het maaiveld plaatsvinden.

Wij wijzen er verder op dat voor al het graafwerk geldt dat als archeologische grondsporen worden aangetroffen en/of vondsten worden gedaan, dat daarvan direct melding dient te worden gemaakt conform de Erfgoedwet 2015, artikel 5.10. Wij adviseren dit te doen bij de gemeente Harlingen.

Gebruikte bronnen

AHN-Viewer. www.AHN.nl. Actueel Hoogtebestand Nederland. Rijkswaterstaat, Adviesdienst Geo-informatie en ICT.

Archis 3. <https://zoeken.cultureelerfgoed.nl>

Friese Archeologische MonumentenKaart Extra (FAMKE). www.fryslan.nl/famke

Gemeente Harlingen, 2015: *Beleidsnotitie Archeologie*. Harlingen.

www.harlingen.nl

www.hisgis.nl

Huizinga, J.J., 1989. *Een geschiedenis van Harlingen*. Leeuwarden (Harlingen: bijdragen tot de geschiedenis van de laatste twee eeuwen).

Kadata via www.kadaster.nl, 2017. Topografische Kaart 1:25.000 van Topografische Dienst Kadaster, Emmen.

Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie 4.1. www.SIKB.nl. 2019. Centraal College van Deskundigen Archeologie.

Schotanus, C. 1664. *Beschrijvinge van de Heerlyckheydt van Frieslandt*. Facsimile-uitgave 1978. De Tille bv Leeuwarden/Theatrum Orbis Terrarum bv Amsterdam.

Schotanus à Sterringa, D.B., 1718. *Uitbeelding der Heerlijkheit Friesland; zoo in 't algemeen, als in haare bijzondere grietenijen*. François Halma, Ljouwert (Facsimile-uitgave 1979).

Publieke Dienstverlening Op de Kaart. <https://www.pdok.nl/>

Topotijdreis via www.topotijdreis.nl, 2018.

www.tresoar.nl

www.vergetenharlingers.nl

Vos, P. & S. de Vries, 2013. *Paleogeografische Kaarten van Nederland, tweede generatie (versie 2.0)*. Deltares, Utrecht. Op 11 april 2014 gedownload van www.archeologieinnederland.nl.

Lijst van figuren en tabellen

Figuren

- 1 Topografische kaart
- 2 Het plangebied ten tijde van het veldonderzoek
- 3 Uitsnede van het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN)
- 4 Het plangebied op de FAMKE
- 5 Archeologische kaart (Archis 3)
- 6 Foto van het huidige woonhuis
- 7 Uitsneden uit de kaart van Schotanus (1718) en de topografische kaarten uit 1909 en 1932
- 8 Boorpuntenkaart
- 9 Foto van het sterk vergraven kleipakket met daarin enkele puindeeltjes
- 10 Foto van het door zandlaagjes onderbroken kleipakket onder het pakket vergraven klei
- 11 Weergave van de boorresultaten in de vorm van boorstaten

Tabellen

- 1 Administratieve gegevens
- 2 Specificatie archeologische verwachting

Algemeen

Steentijd (tot 2000 vC)

De steentijd is opgedeeld in het paleolithicum, mesolithicum en neolithicum. Het paleolithicum (oude steentijd) wordt vooral gekenmerkt door de ijstijden. Na het laatpaleolithicum verbetert het klimaat. Vindplaatsen uit het late paleolithicum zijn vooral te herkennen aan concentraties vondstmateriaal (bewerkt en/of verbrand vuursteen, houtskool) met weinig en moeilijk te herkennen grondsporen zoals kuilen, paalgaten en houtskoolconcentraties die mogelijk wijzen op haardplaatsen.

Vondsten uit het mesolithicum of midden steentijd, gekenmerkt door sporen en vondsten van rondtrekkende jagers en verzamelaars, bestaan voornamelijk uit bewerkte vuursteen, verbrande hazelnootdoppen en houtskoolfragmenten. Mesolithische grondsporen zijn vooral oppervlakte-haarden en haardkuilen. In een natte omgeving kunnen ook werktuigen van gewei of hout bewaard zijn gebleven. Voorbeelden hiervan zijn gewei bijlen, bogen, visfuisen, etc.

In het neolithicum (nieuwe steentijd) werden dieren gehouden en in het neolithicum werd eveneens akkerbouw bedreven. Grondsporen uit deze periode kunnen bestaan uit paalgaten van bijvoorbeeld boerderijen, resten van beschoeiingen, greppels, (afval)kuilen en haardplaatsen. Aardewerk komt in deze tijd voor, evenals bewerkt (vuur)steen en geslepen bijlen.

Metaaltijden (2000-12 vC)

In de bronstijd en ijzertijd kwam bemesting en wisselbouw binnen de akkerbouw voor.

Sporen uit de bronstijd en ijzertijd kunnen bestaan uit kuilen, paalgaten van boerderijplattes, bijgebouwen of spiekers, waterkuilen of -putten, erf- of akkerafscheidingen en sporen van akkerbewerking zoals de kruiselings getrokken voren van een eergetouw. Houtskool kan duiden op de aanwezigheid van haarden voor voedselbereiding of het bakken van aardewerk. Ook kunnen er restanten gevonden worden die duiden op metaalbewerking, zoals stukken ovenwand, brons- of ijzerslakken, sintels, mallen, smeltkroezen, metaal bedoeld voor omsmelten, etc.

Vondsten kunnen verder bestaan uit bijvoorbeeld metalen voorwerpen of voorwerpen van aardewerk zoals vaatwerk, maar ook slingerkogels, rammelaars, spinklosjes en weefgewichten.

Romeinse tijd (12 vC-450 nC)

In de romeinse tijd vormde de Rijn de noordelijke grens van het romeinse rijk. Langs deze grens, de *limes*, werden grensposten, nederzettingen en wegen gebouwd. In het noorden van Nederland zijn ook romeinse vondsten gedaan, maar dit zijn voornamelijk losse vondsten als romeinse munten, mantelspelden en scherven romeins aardewerk.

Middeleeuwen en nieuwe tijd (450 nC-heden)

Na een afname in de bevolkingsdichtheid aan het einde van de romeinse tijd en de periode erna, steeg deze weer in het begin van de middeleeuwen. Vondsten uit de middeleeuwen en later bestaan voornamelijk uit scherven aardewerk, waaronder importaardewerk, munten en metalen voorwerpen (zoals mantelspelden, spijkers), resten van aardewerkproductie, metaalbewerking, wolbewerking etc. Belangrijke gebouwen (bijvoorbeeld kerken en borgen) werden van baksteen / kloostermoppen gebouwd.

Appendix II Boorbeschrijvingen

Boorbeschrijving volgens ASB 5.2																				
Boor Nr	Coördinaten	LDO	Lithologie						Kleur				Overige kenmerken						AIS	
			GD	B K	B V	BZ	BS	B H	HK	TK	IK	VLK	CO	PLH	VS	SST	BH N	BI		GI
1	160.063	15	K			2		3	BR	GR	DO							ZL		P1
	576.974	122	K			2		1	GR	BR		GR						VRG		
		200	K			3			GR				Mst			EZL			Get	
2	160.097	20	K			2		3	BR	GR	DO							ZL		P1
	576.969	49	K			2		1	GR	BR		GR						VRG		
		50	Geel baksteen; ondoordringbaar																	
3	160.143	22	K			2		3	BR	GR	DO							ZL		P1
	576.971	94	K			2		1	GR	BR		GR						VRG		
		200	K			3			GR				Mst			EZL			Get	
4	160.070	28	K			2		3	BR	GR	DO							ZL		P1
	576.953	119	K			2		1	GR	BR		GR						VRG		
		200	K			3			GR				Mst			EZL			Get	
5	160.095	20	K			2		3	BR	GR	DO							ZL		P1
	576.945	108	K			2		1	GR	BR		GR						VRG		
		200	K			3			GR				Mst			EZL			Get	
6	160.112	18	K			2		3	BR	GR	DO							ZL		P1
	576.949	96	K			2		1	GR	BR		GR						VRG		
		200	K			3			GR				Mst			EZL			Get	

Betekenis van de afkortingen:

LDO – Onderzijde boortraject

Lithologie:

GD – Onverharde sedimenten: G = grind, K = klei, L = leem, V = veen en Z = zand, Bst = Baksteen

Bijmengsels: BK = bijmengsel klei, BS = bijmengsel silt, BZ = bijmengsel zand, BV = bijmengsel veen,

BH = bijmengsel humus. Betekenis toegevoegde cijfers: 1 = zwak, 2 = matig, 3 = sterk en 4 = uiterst.

Kleur:

HK = hoofdkleur, BL = blauw, BR = bruin, GE = geel, GN = groen, GR = grijs, OL = olijf, OR = oranje,

PA = paars, RO = rood, RZ = roze, WI = wit, ZW = zwart.

TK = Tweede kleur (kleurafkortingen als boven).

IK = Intensiteit kleur: LI = licht en DO = donker

VLK = Vlekken (V): 2^e en 3^e letter is kleurafkorting als boven, 1 = weinig, 2 = matig, 3 = veel

Overige kenmerken:

CO = Consistentie (C): ZSL=zeer slap, SLA=slap, MSL=matig slap, MST=matig stevig, STV=stevig

SCH = Schelpesten

VS = veensoorten

SST = Sedimentaire structuren; ZL = zandlaagjes, KL = kleilaagjes, EZL = enkele zandlaagjes

BHN = Bodemhorizont;

BI = Bodemkundige interpretaties; versp = verspoeld, VRG = vergraven

GI = Geologische interpretaties; Get = Getijde-afzetting, Kwel = kwelderafzetting

AIS = Archeologische indicatoren; P = puin